

Bouwhistorisch onderzoek gemeente Groningen

Rapportnummer	: 98-7
Onderwerp	: Winkel met bovenwoning
Adres	: Nieuwe Ebbingestraat 22 / Marktstraat 1
Kadasternummer	: F 2779
Status	: wBBP
Reden	: Verbouwing
Periode	: april 1998 en december 1998
Onderzocht door	: Maaïke de Goeij, Jan van der Hoeve en Henk Wierts

Structuur

Tweelaags voorhuis met souterrain en met zadeldak met één dakschild aan de voorzijde. In dit voorste deel een opbouw in de vorm van een mezzanino. Een smaller tweelaags achterhuis (Marktstraat 1) met plat dak en hiernaast een binnenplaats.

Bouwgeschiedenis

Het hoekpand Nieuwe Ebbingestraat / Marktstraat is gebouwd in de 17de eeuw, in de noordelijke uitleg van de stad (met het uitzetten van de rooilijnen is in 1619 begonnen). Het bestond aanvankelijk uit een voorhuis en een lager en smaller achterhuis, beide met zadeldak, zoals valt op te maken uit de kaart van Haubois en de gevonden bouwsporen. Marktstraat 3 heeft in de gevel die grenst aan de binnenplaats nog een 17de eeuws venster; dit wijst erop dat het achterhuis altijd smaller is geweest dan het voorhuis.

In de 18de eeuw of vroege 19de eeuw werd de voorgevel gewijzigd. De oorspronkelijke top- of trapgevel werd verbouwd tot drielaags lijstgevel met schuifvensters. De kap kreeg aan de voorzijde een schild. Vermoedelijk is in deze tijd ook de inpandige hijsinstallatie aangebracht, die samenhang met een doorgang door het huis naar het achterterrein. Het is niet waarschijnlijk dat deze doorgang reeds in de 17de eeuw bestond.

In de late 19de eeuw (ca. 1870) is het hele pand gepleisterd. In het pleisterwerk werden schijnvoegen aangebracht en de ramen van de voorgevel en de omgezette travee kregen raamljsten met decoraties. Waarschijnlijk heeft op dat moment ook de splitsing van het huis in een bovenwoning en winkel-woonhuis plaatsgevonden. Het gehele pand werd heringedeeld. De 19de eeuwse indeling van de eerste verdieping is nog bewaard gebleven, maar zal met de verbouwing geheel verdwijnen. De vensters werden zesruitsschuifvensters.

In 1923 werden de bestaande benedenwoning met winkel en de bovenwoning in opdracht van de eigenaar, B. Goldhoorn, verbouwd tot een “winkel voor koloniale waren en comestibles met een bovenwoning” zoals vermeld op de tekening uit 1923. De verbouwing was naar ontwerp van de architecten Nijhuis en Reker. Belangrijkste wijziging was de vergroting van de winkel waarbij een gedeelte van het magazijn bij de winkelruimte werd getrokken en de hele winkelvloer hetzelfde niveau kreeg. Hiervoor werd het souterrain verlaagd. De winkel kreeg ook een nieuwe winkelpui over de gehele breedte van de voorgevel en om de hoek gezet in de zijgevel van de Marktstraat. Bij de winkelvergroting werd de zelfstandige entree met trap naar de bovenwoning verwijderd.

Vanaf deze voormalige entree werd het metselwerk richting voorgevel vernieuwd (verspringing aan binnenzijde). Op de plek van het trapgat werd op de verdieping een toilet geplaatst. De indeling van de verdieping bleef verder ongewijzigd. De interne trap naar de verdieping werd verplaatst met de opgang in de winkel, tegelijkertijd werd ook de trap naar de kelder verplaatst. Het gedeelte van het magazijn dat overbleef had in de linkerachter hoek een trap; deze is na 1923 verwijderd. De 19de eeuwse zesruitsschuifvensters op de verdieping werden vermaakt tot T-vensters.

In Marktstraat 1 werd in 1923 op de begane grond een ruimte afgescheiden voor een “drankuitgiftepunt” met vergunning, daarvoor werd een deur geplaatst.

Marktstraat 1 werd in 1932 verbouwd tot een winkelruimte met erboven twee slaapkamers. De verbouwing van het “drankuitgiftepunt” tot winkel was noodzakelijk als gevolg van de nieuwe bepalingen in de Drankwet. Deze verbouwing was ook naar ontwerp van Nijhuis en Reker.

Voor deze verbouwing bestond Marktstraat 1 uit een begane grond met een pakkamer met aan de straatkant een “drankuitgiftepunt” met drankvergunning en een verdieping met een slaapkamer met berging. Bij de verbouwing werd de pakkamer veranderd in winkelruimte en het drankuitgiftepunt werd verbouwd tot etalage. De begane grond werd verhoogd en de verdieping werd in zijn geheel omhoog gebracht. Op de begane grond werd de schouw verwijderd en het kleine raampje links ervan dichtgezet.

De bestaande zadeldak met de nok parallel aan de straat werd vervangen door een plat dak. De aftekening van het zadeldak van Marktstraat 1 is nog waar te nemen op de verdieping op de achtergevel van het voorhuis. Ook op de zijgevel van Marktstraat 3 is de aftekening zichtbaar van het gesloopte zadeldak. Tussen deze aftekening en de voorgevel is de tekst "F.J. Rijkens Kleermaker" te lezen. Deze F.J. Rijkens bewoonde Marktstraat 3 in 1927. De vrijgekomen achtergevel is afgewerkt met cementpleister met schijnvoegen.

Beschrijving

Exterieur

De voorgevel (oostgevel) is een drielaags lijstgevel met een omgezette travee. De zijgevel (zuidgevel) is een tweelaags langsgewel. De beide gevels zijn gepleisterd en in een lichte kleur geschilderd, op beide gevels zijn schijnvoegen aangebracht. De winkelpui op de begane grond (1923) heeft een portiek en bestaat voor een groot gedeelte uit glas met etalages erachter. De bovenste zone van de pui heeft glas-in-lood. De pui is omgezet om de hoek van de Marktstraat.

De verdieping van de voorgevel heeft vier 19de eeuwse kozijnen met 20ste eeuwse H-schuiframen (in of na 1932) met laat 19de eeuwse ornamenten erboven. Ook de mezzanino heeft vier vensters met ornamenten erboven. In de omgezette travee bevindt zich op de verdieping nog één H-schuifraam; de mezzanino heeft aan deze kant één venster. Verder naar achter bevinden zich op de begane grond van de zijgevel twee vensters en op de verdieping een klein w.c.-raam en een T-venster.

Marktstraat 1 heeft een winkelpui met in de bovenste zone glas-in-lood (1932). In de driehoekige portiek bevinden zich de toegangen tot de winkel en het kantoor achter de winkel van Nieuwe Ebbingestraat 22. Links van de pui bevindt zich de deur met bovenlicht die toegang geeft tot een gang die uitkomt op het binnenplaatsje. De verdieping heeft twee

T-vensters.

De achtergevel van het voorhuis is na het verwijderen van het zadeldak in 1932 gepleisterd en heeft schijnvoegen en een deklijst met gestileerde krullen. Ook de gevel van de binnenplaats is gepleisterd en heeft schijnvoegen. Deze gevels passen wat de afwerking betreft bij de voor- en zijgevel.

Interieur

Kelder

Onder een klein gedeelte van het voorhuis bevindt zich een smalle kelder over bijna de gehele breedte van het pand. De kelder is in het midden verdiept en heeft aan de zijde van de Marktstraat twee dichtgezette kelderlichten. Dit was vroeger een souterrain waarvan het plafond in 1923 verlaagd is bij het egaliseren van de begane grond vloer. Het stucwerk doet vermoeden dat er zich een balklaag boven bevindt. Bij de aanstaande verbouwing zal de kelder gedicht worden.

Begane grond

De begane grond is ingedeeld in een winkelruimte over de gehele breedte van het pand en heeft daarachter twee beuken. In de linker beuk bevinden zich twee ruimtes die met elkaar in verbinding staan door middel van een schuifdeur. De achterste kamer is de winkel Marktstraat 1. Achter deze ruimte bevindt zich een gang van de straat naar de binnenplaats. In de rechter beuk bevinden zich de trap naar de kelder en naar de verdieping en een magazijn dat de binnenplaats met berging ontsluit.

De winkelruimte was tot voor kort afgewerkt met een moderne aftimmering. Tegen de noordmuur, in het midden, zijn de sporen van een rookkanaal zichtbaar. Daarnaast is de noordmuur onderaan voorzien van zwart geschilderd stucwerk (110cm hoog) dat dateert uit de periode voor 1923, toen het magazijn nog vanaf de voorgevel tot aan de binnenplaats liep. De winkel heeft een enkelvoudige grenen balklaag (vijf balken) uit de eerste fase. In het midden bevond zich een onderslag of muur in verband met de grote overspanning. De balk achter in de winkel heeft halverwege een las en bestaat nu voor een deel uit een recenter gedeelte. De balken zijn aan de noordzijde nog geheel voorzien van (deels incomplete) originele sleutelstukken. De balklaag boven de begane grond heeft handmatig bewerkte vloerdelen, alternerend met dubbele messing en dubbele groef. Balken en vloerdelen zijn donkergroen over donkerrood geschilderd. Het middelste gedeelte van de verdiepingsvloer is gedeeltelijk vernieuwd in de 20ste eeuw.

De deur naar het huidige magazijn is te dateren in de vroege 20ste eeuw, waarschijnlijk geplaatst bij de verbouwing in 1923. Het kozijn is 19de eeuws. In het magazijn is (een gedeelte) van de 17de eeuwse balklaag nog zichtbaar. Twee balken hebben bij de noordgevel een 17de eeuws sleutelstuk. Een aantal balken is bij verbouwingen vervangen of toegevoegd. De noord- en zuidmuur van het magazijn zijn onderaan voorzien van een zwart geverfde stuclaag van 110cm hoogte. De zuidmuur van het magazijn (gemene muur met kantoor) is halfsteens gemetseld en heeft de volgende maten: 23-24 x 11½ x 5-5½ cm, tienlagenmaat 61-61½ cm, hetgeen wijst op een aanzienlijke ouderdom. Deze muur zal worden afgebroken bij de verbouwing, vanwege constructieve gebreken. Vanuit het magazijn is de binnenplaats toegankelijk. Op de binnenplaats staat een berging.

Achter de winkel bevindt zich een rechthoekige kantoorruimte met een plafond van kraalschroten in sierpatroon uit het begin van de 20ste eeuw en een centraal tegen de

noordwand geplaatste schouw. De ruimte is voorzien van plavuizen op zand (21½ cm in het vierkant en 1½-2½ cm dik). In latere instantie is deze ruimte onderverdeeld (waarschijnlijk nog voor 1940 en wellicht reeds in 1932). Plafond en plavuizen zullen worden verwijderd met de verbouwing.

Verdieping

De verdieping heeft een enkelvoudige grenen balklaag uit de 17de eeuw. De indeling dateert in opzet uit ca. 1870.

De huidige woonkamer is na 1923 ontstaan uit een samenvoeging van de huis- en de voorkamer. Achter de woonkamer heeft de verdieping een verdeling in twee beuken. In de linker beuk bevinden zich de w.c. en drie slaapkamers. In de rechter beuk bevinden zich de gang met de trap naar de begane grond, de keuken en een kamer met een trap naar zolder en een hijsluik met hijsrad erboven. De kamers zijn van elkaar gescheiden door lichte, houten wanden met riet en stucwerk (Brabantse wanden).

Voor de koppeling met Marktstraat 1 is in 1932 een deel van de achtergevel van Nieuwe Ebbingestraat 22 gesloopt. Op de begane grond en de verdieping zijn daarvoor in de plaats ijzeren balken aangebracht. Ook de geveltop van de achtergevel is deels vernieuwd.

De woonkamer aan de voorzijde heeft tegen de zuidgevel een nieuwe schouw, mogelijk wel op een oorspronkelijke plek. Daarnaast zijn er nog restanten van twee sleutelstukken aanwezig tegen de zuidgevel. Ook tegen de noordgevel bevindt zich een schouw met daarnaast nog drie originele sleutelstukken. De zuidelijk gelegen slaapkamer heeft centraal tegen de middenmuur een schouw. In deze ruimte zijn nog plavuizen op zand aanwezig die met de verbouwing zullen verdwijnen. Ook zijn er vier originele sleutelstukken aanwezig, deels verminkt. De trap naar de verdieping heeft een leuning waarvan de handlijst een gestileerd bloemmotief heeft aan begin en eind. De gang heeft een gemarmerde lambrizing. De keuken heeft nog twee originele sleutelstukken (noordmuur), waarvan één deels beschadigd is.

In de kamer achter de keuken is nog één 17de eeuwse sleutelstuk aanwezig. De middelste balk, grenen rondhout, is in deze ruimte secundair aangebracht ter ondersteuning van de hijsconstructie. Naast deze balk is vermoedelijk in de 18de of vroeg 19de eeuw, het hijsluik met daarboven een hijsrad aangebracht. Naast het rookkanaal bevindt zich een paneel deur die weggewerkt is achter de betimmering. Zichtbaar zijn hier de brede vloerdelen van de zolder.

Zolder

De zolder heeft een complete 17de eeuwse grenen sporenkap met vier spanten en daartussen hangbalken. De constructie met hangbalken wijst erop dat het gebruik van de vliering als opslagplaats oorspronkelijk is. Drie van de spanten en alle sporen hebben telmerken (zie bijlage 3). In het voorste gedeelte bevond zich een kamertje dat in eerste opzet vermoedelijk uit de 18de of vroege 19de eeuw dateert, toen de voorgevel verbouwd is tot lijstgevel. Bij de achtergevel bevindt zich het hijsrad boven een luik.

De schoorsteen midden achter in het huis hoort niet bij de oorspronkelijke opzet, maar is vermoedelijk in de negentiende eeuw toegevoegd.

Waardstelling

Van bouwhistorisch belang is het 17de eeuwse casco, bestaande uit de gevels, de balklagen met sleutelstukken en vloeren en de kapconstructie met sporen, spanten, vlieringvloer en alle bijbehorende elementen. Vanouds werden de balklagen in het midden ondersteund.

Daarnaast is van belang het hijsrad, de voor- en zijgevel met karakteristiek pleisterwerk en de gesloten middenzone in de zijgevel.

Maaïke de Goeij,
juni 1998.

Henk Wierds,
juni 1999

Bijlage 1

Bouwdossier Nieuwe Ebbingestraat 22 / Marktstraat 1
B 3952

Kad. nr. Sectie F 1790
(F 2350-2658)

26.07.1899

Afwatering van Nwe Ebbingestraat 19 naar Boterdiep. G. Bakker.

10.08.1899

Idem

17.04.1923

B. Goldhoorn verzoekt. Gedeeltelijk vernieuwen van Nwe Ebbingestraat 22 / Marktstraat 1. Ontwerp van Nijhuis en Reker.

Bestaande uit benedenwoning met winkel en magazijn en een bovenwoning. De vernieuwing bestaat uit een wijziging van de indeling: vergroting van de winkel, plaatsen van een trap, wijzigen van de winkelpui in voor- en zijgevel. Geheel wordt tot één woning met winkel.

20.07.1927

Aanbrengen van lichtreclame op de voorgevel.

16.06.1943

Herstel stormschade, eigenaar B. Goldhoorn

19.04.1947

Pand is verbouwd en er moet nieuwe vloerbedekking aangebracht worden. Aanvrager B. Goldhoorn.

19.11.1947

Aanvraag voor lichtreclame op het dak van Marktstraat 1.

01.11.1962

Eigenaar: H. Doesburg.

Bijlage 2

Bouwdossier Marktstraat 3

B 3154

25.08.1932

Marktstraat 1

Verzoek van B. Goldhoorn. Verandering Nwe Ebbingestraat 22 / Marktstraat 1. Zal verbouwd worden: bouw van een afzonderlijke winkel ingevolge de nieuwe bepalingen van de Drankwet.

De pakkamer waarboven een slaapkamertje met bergruimte te amoveren en ter plaatse bouwen een winkelruimte waarboven twee slaapkamertjes. Gedeeltelijk veranderen: wegbreken van een gedeelte van het achterste gedeelte van het gebouw en het maken van een aanbouw, bevattende een winkel en 2 slaapkamers.

19.09.1932

Voorwaarde: boven kozijnen welke breder zijn dan 1,25 m. moeten ijzeren binten of lateien van gewapend beton worden aangebracht (art. 20 en 27 van de Bouwverordening).

Bijlage 3

Telmerken spanten, vanaf de voorgevel

	Linker spant	Rechter spant
1		
2		
3		
4	geen merk	geen merk

Telmerken sporen, vanaf de voorgevel

	Spoor links	Hanenbalk	Spoor rechts
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			